

Усе вуліцы сыходзіліся да цэнтральнай плошчы горада. Традыцыйна тут размяшчаўся галоўны гарадскі рынак. Тут жа сяліліся багатыя гараджане і будавалі свае палацы феадалы. На плошчы знаходзілася *ратуша*. Недалёка ад яе размяшчалася галоўная гарадская царква — *сабор*. Гэта быў самы высокі і прыгожы будынак у горадзе.

У гарадах было шмат беднякоў, гатовых наняцца на самую брудную і цяжкую працу. На прыступках сабора прасілі міласціну скалечаныя і нямоглыя людзі.

Не раз у гарадах успыхвалі паўстанні беднякоў. Але гарадскія ўлады жорстка распраўляліся з імі і нярэдка карысталіся дапамогай суседзяў — феадалаў.

Пытанні і заданні. **1.** Вызначыце асноўныя заняткі сялян і феадалаў. Што было галоўнай крыніцай іх даходаў? **2.** Выкажыце меркаванне, чаму рыцары імкнуліся ўдзельнічаць у турнірах. Прывядзіце не менш за 3 прычыны. **3.** Якія рысы быту і жыцця гараджан адрознівалі іх ад сялян? **4.** Намалюйце прыкладны план сярэднявечнага горада. Размясціце на ім самыя важныя гарадскія аб'екты. **5.** Складзіце апавяданне «Дзень феадала», «Дзень селяніна», «Пада-рожка па сярэднявечным горадзе» (на выбар).

Знайдзіце 2—3 цікавыя факты з гісторыі аднаго з сярэднявечных гарадоў Еўропы. Выкарыстоўвайце іх пры выкананні задання **5**.

§ 7. Краіны Заходняй і Паўднёвай Еўропы

Успомніце. **1.** Калі распалася Франкская імперыя? Якія краіны ўтварыліся ў выніку яе распаду? **2.** Растлумачце значэнне паняццяў *кароль*, *імператар*, *граф*, *феадальная раздробленасць*.

Вы даведаецеся. Пасля падзелу Франкскай імперыі ўтварыліся новыя дзяржавы. Ці ўдалося ім уцалець ва ўмовах феадальнай раздробленасці? На паўднёвым захадзе Еўропы працягваліся войны, якія доўжыліся больш за сем стагоддзяў. Не гадоў, а стагоддзяў! Хто і за што ў іх змагаўся?

1. Францыя ў X—XIII стст.: ад раздробленасці да аб'яднання. У пачатку Высокага сярэднявечча Францыя распалася на мноства феадальных уладанняў. Французскі кароль

6, с. 56-59

▲ Еўропа ў Высокім сярэднявеччы.
 Знайдзіце на карце ўладанні англійскага караля ў Францыі.

валадаў толькі землямі вакол сталіцы — Парыжа і горада Арлеана. Іх называлі «Востраў Францыя», таму што з усіх бакоў яны былі акружаны вялікімі ўладаннямі буйных феадалаў. Герцагі і графы Нармандыі, Бургундыі, Шампані, Анжу былі багацейшыя і мацнейшыя за караля і не падпарадкоў-

валіся яму. Часам яны пачыналі міжусобныя войны на землях самога караля.

? *Чаму кароль мог праехаць з Парыжа ў Арлеан толькі ў суправаджэнні ўзброенага атрада?*

Аднак, не маючы рэальнай улады над усёй краінай, французскі кароль тым не менш быў найвышэйшай асобай у дзяржаве. Яго падтрымлівала царква. Кароль прызнаваўся ўсімі феодаламі як галоўнакамандуючы войскам краіны, вярхоўны суддзя.

У пачатку XII ст. улада каралёў Францыі стала ўзмацняцца. Кароль *Людовік VI* павёў рашучую барацьбу супраць свавольства ўласных васалаў. Ён умацаваў сваю сталіцу Парыж і арганізаваў добрае войска. Разграміўшы непакорлівых васалаў, кароль Людовік VI стаў гаспадаром на сваіх землях.

Цяпер можна было думаць пра пашырэнне каралеўскіх уладанняў за кошт зямель буйных феодалаў. Наступныя каралі аб'ядноўвалі вакол «вострава Францыі» ўсё новыя тэрыторыі.

Але ў сярэдзіне XII ст. каралём Англіі стаў буйны французскі феодал граф Анжу, герцаг Нармандыі і Аквітаніі *Генрых Плантагенет*. Ён атрымаў англійскі трон, бо яго маці была дачкой памерлага караля Англіі. Так у Францыі вялікія тэрыторыі аказаліся пад уладай англійскага караля.

Французскім каралям прыйшлося адваёўваць гэтыя ўладанні *Плантагенетаў*. У пачатку XIII ст. кароль *Філіп II Аўгуст* пашырыў свае ўладанні амаль у чатыры разы. Пад уладай англічан заставалася толькі невялікая частка французскіх зямель. І паступова адбывалася аб'яднанне ўсёй

Каранацыя Філіпа II Аўгуста. ▶
Сярэднявечная мініяцюра

▲ Атон I з жонкай.
Сярэднявечная скульптура

краіны пад уладай французскіх каралёў.

2. Узнікненне Свяшчэннай Рымскай імперыі. Свяшчэнная Рымская імперыя ў Высокім сярэднявеччы. У X ст. у Германіі ўлада каралёў была моцнай, яны з'яўляліся гаспадарамі на сваіх вялікіх землях. Германскі кароль *Атон I* стварыў моцнае войска і разграміў качэўнікаў-венграў, пасля падпарадкаваў славян, якія жылі паміж рэкамі Эльба і Одэр. Ён усталяваў сваю ўладу і ў раздробленай Паўночнай Італіі. У выніку Германія стала вялікай і магутнай дзяржавай. Атон I хацеў, каб яго лічылі галавой усіх правіцеляў Еўропы. Але для гэтага яму трэба было стаць вышэй за іншых каралёў, атрымаць тытул імператара.

У **962 г.** папа рымскі ўсклаў на Атона I імператарскую карону. Так у Заходняй Еўропе з'явілася *Свяшчэнная Рымская імперыя*. Яе цэнтрам была Германія, і тытул імператара атрымлівалі германскія каралі. Акрамя Гер-

◀ Карона Свяшчэннай Рымскай імперыі

маніі і Паўночнай Італіі, з цягам часу часткай імперыі сталі землі Швейцарыі, Чэхіі, Нідэрландаў.

 Знайдзіце агульнае ў дзейнасці Карла Вялікага і Атона I.

Але з XII ст. улада германскіх каралёў-імператараў пачала слабець. Нямецкія феадалы вялі войны на землях славян, а пазней і ў Балтыі. Жыхары багатых гарадоў Італіі не хацелі дзяліцца даходамі з нямецкімі заваёўнікамі і падымалі паўстанні. Германскія каралі, каб каранаванца ў Рыме як імператары, павінны былі ажыццяўляць паходы за Альпы і зноў заваёўваць Італію. За ўдзел у войнах нямецкія феадалы атрымлівалі новыя землі і правы. Гэта ўмацоўвала іх самастойнасць і аслабляла ўладу каралёў-імператараў. Германія стала феадальна раздробленай краінай.

3. Краіны Пірэнейскага паўвострава. Рэканкіста. У X ст. на Пірэнейскім паўвостраве ўжо два стагоддзі ішла бязлітасная вайна паміж арабамі-мусульманамі і еўрапейцамі-хрысціянамі.

 У пачатку VIII ст. амаль увесь Пірэнейскі паўвостраў быў заваяваны арабамі. Апошнія атрады з мясцовых жыхароў адышлі на поўнач. Яны здолелі ўмацавацца толькі ў горных раёнах Пірэнеяў. Адсюль еўрапейцы вялі наступ на поўдзень краіны.

Гэта вайна — *Рэканкіста* (па-іспанску — адваяванне) — вялася еўрапейцамі-хрысціянамі за адваяванне захопленай арабамі-мусульманамі тэрыторыі Пірэнейскага паўвострава. Вайна доўжылася больш за сем стагоддзяў. Рымскія папы не аднойчы заклікалі хрысціян да паходаў супраць арабаў на Пірэнейскім паўвостраве. У Рэканкісце, акрамя мясцовага насельніцтва, часам удзельнічалі французскія, нямецкія, італьянскія рыцары.

У ходзе Рэканкісты ўтварыліся каралеўствы *Кастылія, Арагон, Партугалія*. Яны ўступалі ў саюзы паміж сабой, каб сумесна змагацца з мусульманамі.

? *Знайдзіце гэтыя дзяржавы на карце (с. 46).*

У пачатку XIII ст. адбыўся вырашальны пералом у вайне. У 1212 г. войскі пірэнейскіх каралеўстваў і атрадаў еўрапейскіх рыцараў ушчэнт разграмілі арабаў. Да сярэдзіны XIII ст. большая частка паўвострава была адваявана хрысціянамі. Толькі на поўдні засталася невялікая дзяржава арабаў.

◀ Бітва пры Лас-Навас-дэ-Талоса ў 1212 г. *Карціна XIX ст.*

На карціне адлюстраваны вырашальны момант бою, калі пад націскам арабскага войска рыцары сталі адступаць. Кароль Кастыліі вырашыў загінуць у баі, але не здавацца. Падумайце, як адбілася яго рашэнне на выніку бітвы.

Пытанні і заданні. **1.** Складзіце план пункта 1 «Францыя ў X—XIII стст.: ад раздробленасці да аб'яднання». **2.** Параўнайце ўладанні французскага і англійскага каралёў у Францыі, выкарыстоўваючы карту на с. 46. Як змяняліся іх памеры ў XII — пачатку XIII ст.? Пры адказе выкарыстоўвайце карту атласа. **3.** Выкажыце меркаванне, чаму завяршэнне Рэканкісты стала магчымым толькі ў канцы XV ст. **4.** Дапоўніце лагічны ланцужок: імкненне да захопу новых зямель — ? — ? — ? — аслабленне ўлады германскіх імператараў.